

LEPESEK

A FENNTARTHATÓSÁG FELÉ

21. évfolyam 2. szám [65]

2016. NYÁR

*Gazdaságfilozófiától
a projektekig, tudományos
cikkektől a szakmai hírekig*

NEMnövekedés
tematikus szám ▼

FELTÉTEL ▼
NÉLKÜLI
ALAPJÖVEDELEM

AZ EGYEN-
LŐTLENSÉG-
REJTÉLY

INTERJÚK:
BOD PÉTER ÁKOS ÉS
PERKOVÁTZ TAMÁS
[SOPRONI KÉKFRANK]

fenntartható gazdálkodás
követ

TARTALOM

TUDOMÁNYOS ROVATOK SZAKMAI ROVATOK

Humánökonómia

- 4 – A növekedésmítoszról – 1. rész
- 7 – Feltétel nélküli alapjövedelem és nemnövekedés
- 8 – Beharangozó az 5. Nemzetközi Nemnövekedés Konferenciához
- 9 – Cargonómia – a profiton túl: barátság, életmód, jóllét
- 10 – Nemnövekedés, természeti környezet, kapitalizmus
- 12 – Ízelítő a nemnövekedés irányzatából
- 14 – A gazdasági fejlődés nem megoldja, hanem újradefiniálja a globális problémákat

Ökolábnyom

- 15 – Az emberi ürlék szerepe a fenntartható fejlődésben II.

Boldogság-gazda[gy]ság

- 17 – A boldogságelőny, avagy a munkahelyi boldogság jóllételeméleti alapjai
- 19 – Időszerű közgazdasági kérdések: az egyenlőtlenségrejtély

Vállalati esetek

- 21 – Next Office™ – Activity Based Working: válasz a nemnövekedésre az irodákban
Új KÖVET-tagvállalat: BOSCH

Másért vállalkozó?

- 22 – Célunk a helyi gazdasági élet fellendítése

Szemle

- 24 – Nemnövekedés – Egy új éra szótára
- 25 – Merre tovább, világ?
Új munkatársunk – Pittner Anna

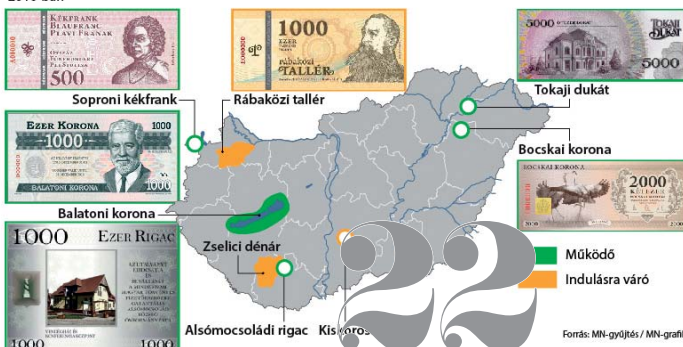

Követ-hírek

- 26 – Több időt az üzletre, kevesebbet a hulladékkezelésre
- 27 – Leköszönő – Bemutakozó

Helyi pénzek és terveik Magyarországon 2016-ban

Nemnővekedés, természeti környezet, kapitalizmus

SZERZŐ: Málóvics György egyetemi docens / Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont

Lapszámunk több írásában is kifejtettük, hogy a nemnővekedés irányzata szerint a fejlett országokban már most is a gazdaság méretének csökkentésére kellene törekedni. Az, hogy ez megvalósítható-e, szoros összefüggésben van a domináns társadalmi-gazdasági struktúrákkal, amelyek nagymértékben meghatározzák az egyéni cselekvők viselkedési lehetőségeit. Az egyik ilyen struktúra a kapitalizmus, amely egy olyan gazdasági rendszer, ahol a tőke nagy része magántulajdonban van, és az áruk és szolgáltatások többsége magánszemélyek és magántulajdonban lévő vállalkozások között, formálisan kialakított piacokon cserélődik. Az árak a kereslet és kínálat függvényében, alapvetően szabadon változhatnak, bár a közösségi [kormányzati] döntéseknek [is] komoly árbefolyásoló hatásuk van [Lawn, 2011].

E rendszer „vastörvénye” sokak szerint a nővekedés. A kapitalizmus lényege a tőke felhalmozódása, befektetése, profit realizálása és a megnövekedett mennyiségű tőke újra befektetése [Blauwolf, 2012]. E tőkeakkumulációs folyamat a gazdasági növekedés motorja, ami a globális környezetterhelés növekedésével járt együtt a történelem során [Kallis és munkatársai, 2012; Tóth-Szígeti, 2016]. A kapitalizmus, a tőkeakkumuláció, a gazdasági növekedés és a környezetterhelés tehát hosszabb távon, nagyobb léptékben kéz a kézben járnak.

Ugyanakkor a tőkefelhalmozás kényszere nem társadalmi vákuumban működik, azt a törvényi szabályozás, a szakpolitikák, a technikai, társadalmi és környezeti feltételek befolyásolják. Elméletben így megvalósulhat egy, a tőkét folyamatosan akumuláló, a pénzt tekintve folyamatosan növekvő, ám fizikai értelemben [környezetterhelés szempontjából] állandó vagy csökkenő méretű gazdaság.

Ennek gyakorlati realitását azonban sokan kétségbe vonják. A szabályozás ugyanis a kapitalizmus szempontjából nem külső változó.

A tőkeakkumuláció dinamikája korlátozza az intézményi reformok lehetőségét. A tőke [tulajdon] hatalmi eszközként is funkcionál, így a tőkét [magántulajdonosokat] korlátozó szabályozás ellenében hat [van Greithuysen, 2012].

Elméletben tehát elképzelhető a fizikai értelemben nem növekvő kapitalista gazdaság, ennek megvalósíthatóságát azonban sokan kétségbe vonják. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy e kérdésben a nemnővekedés irányzata hogyan foglal állást, melyek a nemnővekedés szempontjából javasolt szakpolitikai irányok [Kallis és munkatársai, 2012].

A nemnővekedésre épülő szakpolitikák és viszonyuk a kapitalizmushoz

A nemnővekedés által javasolt eszközök a kapitalizmushoz való viszonyuk alapján három csoportra oszthatók. Míg a „kapitalizmuskonform” eszközök nem kérdőjelezik meg a kapitalizmus alapvető intézményeit, a „posztkapitalista” eszközök kétségbe vonják a kapitalizmus alapvető értékeit, logikáját, így annak részbeni alternatíváját jelentik. A javaslatok harmadik iránya a kapitalizmus legalapvetőbb intézményét, a magántulajdont érinti.

Kapitalizmuskonform eszközök

A nemnővekedés eszköztárában megtalálhatók olyan konvencionális környezetpolitikai eszközök, mint az abszolút erőforrás- és szennyezéssapkák [pl. széndioxid], kitermelési korlátok, fogyasztási és erőforrásadók. Ezek, elméletileg, akár abszolút értelemben is korlátozhatnák az erőforrás-felhasználást és a szennyezés-kibocsátást.

A helyi vagy regionális léptékű, nem adósságalapú kiegészítő pénzrendszerek a gazdasági növekedés lassítására és a gazdaság relokalizációjára irányulnak, hiszen a hitel-pénzrendszer növekedésgeneráló szerepét csökkentik, és a helyi gazdaság, valamint a csere helyi léptékének ösztönzésére szolgálnak. A zéró kamatlábakon alapuló pénzrendszer a felhalmozás és akumuláció ellenében hathat. A pénzpiacokhoz kapcsolódóan a növekedés lassításához vezetne az árumennyiségnek megfelelő pénzkibocsátás, valamint a másodlagos tőkepiacok – derivatívák, értékpapírosítás, tőkeáttétel – betiltása [van Greythuisen, 2012].

A fizetett munkához való viszony megváltoztatásának eszközei közé sorolhatók az állásmegosztás [munkaórák csökkentése], a közmunkaprogramok [ilyenek például a nem a fizetett munkavégzés körébe tartozó tevékenységek, az alapvető javak tekintetében való önellátás], a feltétel nélküli alapjogvédelem [amellyel jelen számban Gébert Judit írása foglalkozik részletesebben] vagy a jövedelmi sapkák [maximumok] meghatározása. Ezek szintén növekedésllassító hatásúak lehetnek.

„Posztkapitalista” kezdeményezések

A helyi élet innovatív, „posztkapitalista” modelljei olyan, már jelenleg is működő közösségi kezdeményezések, amelyek megpróbálnak visszalépni a kapitalista kultúrából, tudatosan megkérdőjelezve a magántulajdon, a fizetett munka és a nyereségért történő csere alapelveit. Ilyenek a fogyasztó-termelő szövetkezetek az élelmiszer-termelésben, a városi élelmiszerkertek, a kalózprogramozók, a pénz nélküli működő cserepiacok, a szívességbankok, a kereskedelem- és reklámentes övezetek és a megosztáson alapuló, közösségi gazdaság típusai [co-housing, foglalt házak, couchsurfing, autómegosztás, eszközmegosztás stb.]. Ezek szembemennek az elüzletiesedés logikájá-

val, és kevésbé erőforrás-igényesek lehetnek, mint piaci megfelelőik.

Magántulajdon helyett állami és közösségi tulajdonlás?

A magántulajdon a tőkeakkumuláció és a növekedés fő oka, így a nemnövekedés szerint szükséges olyan új tulajdonformák elterjesztése [van Greythuisen, 2012], amelyek nincsenek kitéve a növekedés kényszerének. Ilyenek lehetnek az állami tulajdon és a közösségi tulajdoni rendszerek. Ezek esetében – bár naivítás lenne ezt automatikusan feltételezni – nagyobb eséllyel megvalósulhatnak környezeti és társadalmi célok vagy éppen önkorlátozás a növekedésben. A vállalkozási formák kapcsán a hangsúly a nonprofit és a szövetkezeti formákon – például a termelői szövetkezeteken – van, amelyekben mindenki fizetett tulajdonos és alkalmazott egyben. Ez nem a piac kiiktatását jelenti [hiszen az hatékony információ-termelő, -feldolgozó és erőforrás-allokáló eszköz], hanem annak újfajta, nem elsősorban magántulajdonon alapuló működését. Azaz nem egy autokrata jellegű [hazánkban gyakran „szocialistaként” hivatkozott] tervgazdaság bevezetéséről van itt szó, hanem éppen ellenkezőleg, a tulajdon – és így a gazdálkodás – demokratizálásáról alternatív tulajdonformák elterjesztésével.

Összegző gondolatok

A nemnövekedés irányzata számos szakpolitikai javaslatot él a gazdaság növekedésének lassítására, megállítására. E javaslatok egy része elméletben tökéletesen kapitalizmuskonform, jelenlegi alkalmazásuk mégis messze van a nemnöve-

kedés szerint kívánatos mértéktől. Ha a nemnövekedés által javasolt környezet-terhelési kvótákat [például egy CO₂-kvóta] olyan mértékben, hogy ezek ténylegesen alkalmasak legyenek a gazdaság fizikai növekedésének megállítására, akkor az alapvető mértékben érintené a fogyasztói társadalmak kényelmes életmódját és a [nagy]vállalati érdekeket. Nem csoda, hogy eddig nem is sikerült ezeket ilyen mértékben bevezetni [van Griethuysen, 2012]. A nemnövekedés által javasolt pénzügyi reformok is utópisztikus elképzelésnek tűnnek, már csak az ellenérdekelte szereplők lobbijereje miatt is, de várat magára a nemnövekedés munkával kapcsolatos javaslatainak széles körű elterjedése is.

A helyi élet posztkapitalista modelljei jelenleg kis léptékben, emberek és közösségek szűkebb csoportjai által, a kapitalizmus margóján működnek. Ráadásul feltételezik a kapitalizmus működését, hiszen a szükségletek viszonylag szűk körére [pl. élelmiszer] irányulnak, így a szükségletek nagyobb részének kielégítési módja továbbra is a kapitalista termelés.

A nemnövekedés által javasolt eszközök harmadik csoportja a kapitalizmus egyik alapintézményét, a magántulajdont kérdőjelezi meg. Bár az állami tulajdon egyes területeken [például közszolgáltatások] jelentős mértékű, a közösségi tulajdoni rendszerek, termelői szövetkezetek jelenleg a gazdasági élet margóján működnek. Ebből

fakadóan fogalmunk sincs, hogy mi történne, ha e tulajdonformák nagyobb léptékben is elkezdhenék felváltani a magántulajdont, ami ráadásul rövidebb távon szintén nem tűnik kifejezetten realisztikus forgatókönyvnek.

Azaz legyen szó a nemnövekedés kapitalizmuskonform, posztkapitalista vagy a kapitalizmust alapjaiban megkérdőjelező javaslatairól, jelenleg mindegyik csupán marginális mértékben működik. Ez azonban nem meglepő, hiszen nagyobb mértékű és léptékű elterjedésük alapvetően kérdőjeleznék meg a jelenlegi fogyasztói életmódunkat, valamint a domináns gazdasági [hatalmi] struktúrákat. Ahogyan a nemnövekedéssel foglalkozó

kutatók is fogalmaznak: ahhoz, hogy ezen eszközök alkalmazása és a nem növekvő gazdaságba történő átmenet ne csupán utópisztikus elképzelésnek tűnjön, alapvető morális változásra is szükség van a társadalomban. A nemnövekedés tehát strukturális és morális kérdés is egyben.

IRODALOMJEGYZÉK
Blauwhof, F. B. [2012]: Overcoming

accumulation: Is a capitalist steady-state economy possible? **Ecological Economics**, Vol. 84, 254–261. o.

Kallis, G., Kerschner, C., Martinez-Alier, J. [2012]: The economics of degrowth. **Ecological Economics**, Vol. 84, 172–180. o.

Lawn, P. [2011]: Is steady-state capitalism viable? *Ecological Economics Reviews*, **Annals of the New York Academy of Sciences**, Vol. 1219. 1–25. o.

Tóth, G., Szigeti, C. [2016]: The historical ecological footprint: From over-population to over-consumption. *Ecological Indicators*, 60, 283–291. o.

van Griethuysen, P. [2012]: Bonadiagnosis, bonacuratio: How property economics clarifies the degrowth debate. **Ecological Economics**, 2012, 262–269. o.